YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (toinen jaosto)

10 päivänä syyskuuta 2009 *

Asiassa C-199/08,

jossa on kyse EY 234 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Oberster Gerichtshof (Itävalta) on esittänyt 23.4.2008 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 15.5.2008, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Erhard Eschig

vastaan

UNIQA Sachversicherung AG,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (toinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja C. W. A. Timmermans sekä tuomarit J.-C. Bonichot, J. Makarczyk, P. Kūris ja C. Toader (esittelevä tuomari),

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

julkisasiamies: V. Trstenjak,
kirjaaja: hallintovirkamies K. Malacek,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 11.3.2009 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– Eschig, edustajanaan Rechtsanwalt E. Salpius,

– UNIQA Sachversicherung AG, edustajanaan Rechtsanwalt M. Paar,

– Itävallan hallitus, asiamiehinään C. Pesendorfer ja J. Bauer,

– Tšekin hallitus, asiamiehenään M. Smolek,

– Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään N. Yerrell ja G. Braun,

kuultuaan julkisasiamiehen 14.5.2009 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee oikeusturvavakuutusta koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta 22.6.1987 annetun neuvoston direktiivin 87/344/ETY (EYVL L 185, s. 77) 4 artiklan 1 kohdan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa valittajana on Eschig ja hänen vastapuolenaan UNIQA Sachversicherung AG -niminen vakuutusyhtiö (jäljempänä UNIQA) ja jossa on kysymys tiettyjen asianajajakulujen kattamisesta ja sellaisen ehdon pätevyydestä, joka sisältyy oikeusturvavakuutuksen yleisiin ehtoihin, joiden mukaan silloin, kun useiden vakuutettujen henkilöiden vaatimukset kohdistuvat samoihin vastapuoliin samasta tai samanlaisesta syystä, vakuutuksenantajalla on oikeus rajoittaa sopimussuorituksensa koeoikeudenkäynteihin, joita sen valitsemat oikeudelliset edustajat hoitavat, tai tarvittaessa heidän nostamiinsa ryhmäkanteisiin tai muihin vastaaviin heidän toteuttamiinsa kollektiivisiin toimenpiteisiin.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Yhteisön säännöstö

3 Direktiivin 87/344 johdanto-osan 11. ja 12. perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Sellaisten henkilöiden edut, joilla on oikeusturvavakuutus, edellyttävät, että vakuutetun henkilön on kyettävä valitsemaan asianajaja tai joku muu kansallisen lainsäädännön mukaan asianmukaisesti pätevä henkilö kaikessa oikeudenkäynti- ja hallintomenettelyssä sekä kaikkien eturistiriitojen ilmetessä,

jäsenvaltioiden pitäisi saada valita, vapauttavatko ne yritykset velvollisuudesta antaa vakuutetulle henkilölle vapaus valita asianajaja, jos oikeusturvavakuutus rajoittuu tapauksiin, jotka johtuvat maantieajoneuvojen käytöstä niiden alueella ja jos muut rajoittavat ehdot täyttyvät.”

4 Direktiivin 87/344 3 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Oikeusturvavakuutuksen on sisällyttävä eri sopimukseen kuin muut vakuutusluokat tai sitä on käsiteltävä yksittäisen vakuutuskirjan erillisessä osassa, jossa määritellään oikeusturvavakuutuksen laatu ja, jos jäsenvaltio niin vaatii, kyseisen vakuutusmaksun määrä.

2. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarpeelliset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että sen alueelle sijoittautuneet yritykset noudattavat jäsenvaltion määräämän valintamahdollisuuden mukaisesti tai oman valintansa mukaisesti, jos jäsenvaltio siihen suostuu, vähintään yhtä seuraavista, vaihtoehtoisista ratkaisuista:

a) yrityksen on varmistuttava siitä, ettei kukaan sen henkilökunnan jäsenistä, jolle kuuluu oikeudenkäyntikulujen korvausvaatimusten hoito tai siihen liittyvä oikeudellinen neuvonta, harjoita samanaikaisesti vastaavaa toimintaa,

   – jos on kyse yhdistelmäyrityksestä, toiseen yrityksen harjoittamaan vakuutusluokkaan liittyen,

   – riippumatta siitä, onko yritys yhdistelmäyritys vai erikoistunut yritys, toisessa yrityksessä, jolla on taloudellisia, kaupallisia tai hallinnollisia yhteyksiä ensimmäisen yrityksen kanssa ja joka harjoittaa yhtä tai useampaa direktiivissä 73/239/ETY määriteltyä muuta vakuutusluokkaa;

b) yrityksen on annettava oikeusturvavakuutukseen liittyvien korvausten hoito sellaiselle yritykselle, joka on erillinen oikeushenkilö. Tuo yritys on mainittava erillisessä sopimuksessa tai 1 kohdassa tarkoitetussa erillisessä osassa. Jos yrityksellä, joka on erillinen oikeushenkilö, on yhteyksiä sellaiseen yritykseen, joka harjoittaa yhtä tai useampaa direktiivin 73/239/ETY liitteessä olevassa A kohdassa tarkoitettua vakuutusluokkaa, ne yrityksen henkilökunnan jäsenet, jotka hoitavat korvausten käsittelyä tai siihen liittyvää oikeudellista neuvontaa, eivät saa samanaikaisesti harjoittaa samaa tai samanlaista toimintaa toisessa yrityksessä. Jäsenvaltiot voivat asettaa samat vaatimukset yrityksen johtamisesta vastaavan toimielimen jäsenille;

c) yrityksen on sopimuksessa myönnettävä vakuutetulle henkilölle oikeus antaa etujensa puolustaminen valitsemalleen asianajajalle siitä hetkestä lähtien, kun

hänellä on oikeus esittää vakuutuskirjan mukainen vaatimus vakuutuksenantajalleen, tai, kansallisen lainsäädännön niin salliessa, kenelle tahansa asianmukaisesti pätevälle henkilölle.

3. Kaikissa ratkaisuissa on niiden henkilöiden etua, joilla on oikeusturvavakuutus, pidettävä yhtäläisesti turvattuna tämän direktiivin mukaisesti."

5 Direktiivin 87/344 4 artiklan sanamuoto on seuraava:

"1. Kaikissa oikeusturvavakuutusta koskevissa sopimuksissa on hyväksyttävä nimenomaan, että:

a) jos turvaudutaan asianajajaan tai johonkin muuhun kansallisen lainsäädännön mukaan asianmukaisesti pätevään henkilöön vakuutetun henkilön etujen puolustamiseksi, edustamiseksi tai hoitamiseksi missä tahansa oikeudenkäynti- ja hallintomenettelyssä, vakuutetulla henkilöllä on vapaus valita sellainen asianajaja tai muu henkilö;

b) vakuutetulla henkilöllä on vapaus valita asianajaja tai halutessaan, jos se sallitaan kansallisessa lainsäädännössä, joku muu asianmukaisesti pätevä henkilö hoitamaan etujaan eturistiriitojen syntyessä.

2. Asianajajalla tarkoitetaan kaikkia henkilöitä, joilla on oikeus harjoittaa ammattitoimintaa jollakin nimikkeellä, joka on määritelty asianajajien palvelujen tarjoamisen vapauden tehokkaan käyttämisen helpottamisesta 22 päivänä maaliskuuta 1977 annetussa neuvoston direktiivissä 77/249/ETY."

6 Direktiivin 87/344 5 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltiot voivat säätää poikkeuksen 4 artiklan 1 kohdan soveltamisesta oikeusturvavakuutukseen, jos kaikki seuraavat edellytykset ovat olemassa:

a) vakuutus rajoittuu tapauksiin, jotka [aiheutuvat] maantieajoneuvojen käytöstä kyseisen jäsenvaltion alueella;

b) vakuutus liittyy sopimukseen avun antamisesta maantieajoneuvoa kohdanneen vahingon tai konevian sattuessa;

c) oikeusturvavakuutuksen vakuutuksenantaja ja avustamistoiminnan vakuutuksenantaja eivät harjoita mitään vastuuvakuutuksen luokkaa;

d) toimenpiteet toteutetaan siten, että oikeudellinen neuvonta ja riidan kummankin osapuolen edustaminen on täysin itsenäisten asianajajien tehtävänä, silloin kun sama vakuutuksenantaja on myöntänyt näille osapuolille oikeusturvavakuutuksen.

2. Jäsenvaltion jollekin yritykselle 1 kohdan mukaisesti myöntämä poikkeus ei vaikuta 3 artiklan 2 kohdan soveltamiseen.”

7 Direktiivin 87/344 6 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on toteutettava kaikki tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että välimiesmenettelyssä tai muussa vastaavassa puolueettomuuden takeet tarjoavassa menettelyssä voidaan oikeusturvavakuutuksen vakuutuksenantajan ja hänen vakuuttamansa henkilön välillä syntyvissä erimielisyyksissä päättää riidan selvittämiseksi omaksuttavasta kannasta, edellä sanotun kuitenkaan rajoittamatta kansallisen säännösten mukaista oikeutta saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Vakuutuskirjassa on mainittava vakuutetun henkilön oikeudesta turvautua tällaiseen menettelyyn.”

8 Direktiivin 87/344 7 artiklan sanamuoto on seuraava:

”Jos syntyy eturistiriitoja tai riidan sovittelusta on erimielisyyttä, oikeusturvavakuutuksen vakuutuksenantajan tai tarvittaessa korvausvaatimuksia selvittävän yrityksen on ilmoitettava vakuutetulle henkilölle

– 4 artiklassa mainitusta oikeudesta,

– mahdollisuudesta turvautua 6 artiklassa mainittuun menettelyyn.”

Kansallinen säännöstö

9 Itävallan vakuutussopimuslain, joka on annettu 2.12.1958, sellaisena kuin se on muutettuna 11.2.1993 annetulla lailla (Versicherungsvertragsgesetz, jäljempänä VersVG), 158 k §:ssä, joka annettiin direktiivin 87/344 4 artiklan täytäntöön panemiseksi, säädetään, että oikeusturvavakuutuksella vakuutetulla henkilöllä on oikeus valita vapaasti oikeudellinen edustaja.

10 VersVG:n 158 k §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Vakuutetulla henkilöllä on oikeus valita vapaasti ammattimaisesti asianosaisten edustamiseen oikeutettu henkilö edustajakseen oikeudenkäynti- tai hallintomenettelyssä. Sen lisäksi vakuutetulla henkilöllä on hänen ja vakuutuksenantajan välisessä eturistiriitatilanteessa mahdollisuus valita vapaasti asianajaja huolehtimaan oikeudellisista eduistaan myös muussa asiassa.

2. Vakuutussopimuksessa voidaan sopia, että vakuutettu henkilö saa valita edustajakseen oikeudenkäynti- tai hallintomenettelyssä ainoastaan sellaisia ammattimaisesti asianosaisten edustamiseen oikeutettuja henkilöitä, joiden prosessiosoite on sen oikeudenkäynti- tai hallintoviranomaisen paikkakunnalla, joka on alimpana asteena toimivaltainen asianomaisessa menettelyssä. Mikäli vähintään neljällä tällaisella henkilöllä ei ole prosessiosoitetta tällä paikkakunnalla, valintaoikeuden on ulotuttava siinä alimman oikeusasteen tuomioistuimen tuomiopiirissä oleviin henkilöihin, jossa edellä mainittu viranomainen sijaitsee.

3. Jos vakuutettu henkilö vaatii oikeudellisen edustajan asettamista oikeudenkäynti- tai hallintomenettelyä varten, on ilmoitettava vakuutetun henkilön 1 momentin ensimmäiseen virkkeeseen perustuvasta oikeudesta; eturistiriitojen syntyessä on ilmoitettava 1 momentin toiseen virkkeeseen perustuvasta oikeudesta. Mikäli vakuutuksenantaja antaa vahinkoasian hoitamisen toisen yrityksen tehtäväksi – –, ilmoittamisvelvoitteet koskevat tätä yritystä.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

11 Itävallan kansalainen Eschig teki UNIQAn kanssa oikeusturvavakuutusta koskevan sopimuksen, johon sovittiin sovellettavan oikeusturvavakuutusta koskevia yleisiä ehtoja (Allgemeine Bedingungen für die Rechtsschutz-Versicherung, jäljempänä vuoden 1995 ARB).

12 Vuoden 1995 ARB:n 6.7.3 §:n sanamuoto on seuraava:

”Jos useat vakuutetut henkilöt saavat yhden tai useamman vakuutussopimuksen perusteella vakuutusturvaa oikeudellisten etujensa puolustamista varten ja jos heidän vaatimuksensa kohdistuvat samaan vastapuoleen tai samoihin vastapuoliin samasta tai samanlaisesta syystä, vakuutuksenantajalla on oikeus ensin rajoittaa sopimussuorituksensa vakuutettujen henkilöiden oikeudellisten vaatimusten ajamiseen tuomioistuimen ulkopuolella sekä tarpeellisiin koeoikeudenkäynteihin, jotka hoitaa sen valitsema oikeudellinen edustaja.

Jos tai heti kun nämä toimenpiteet osoittautuvat riittämättömiksi suojaamaan vakuutettuja henkilöitä heidän oikeuksiensa menettämiseltä etenkin uhkaavan oikeuksien vanhentumisen vuoksi, vakuutuksenantaja vastaa myös kuluista, jotka aiheutuvat sen valitseman oikeudellisen edustajan nostamasta ryhmäkanteesta tai muusta vastaavasta tuomioistuimessa tai sen ulkopuolella toteutettavasta kollektiivisesta toimenpiteestä.”

13 Useiden tuhansien muiden sijoittajien tavoin, joista osalla oli oikeusturvavakuutus UNIQAssa, Eschig sijoitti rahaa sijoituspalveluyrityksiin nimeltä AMIS Financial Consulting AG ja AMIS Asset Management Investment Services AS, jotka tulivat sittemmin maksukyvyttömiksi.

14 Eschig antoi täten asiansa hoidettavaksi Salpius Rechtsanwalts GmbH -nimiselle asianajotoimistolle, joka edusti häntä useissa oikeudenkäyntimenettelyissä eli muun muassa näiden yritysten konkurssimenettelyissä, näiden yritysten toimielimiä vastaan käydyssä rikosoikeudenkäynnissä sekä yhdessä Itävallan tasavaltaa vastaan rahoitusmarkkinoiden valvonnan laiminlyöntien perusteella vireille pannussa menettelyssä.

15 Eschig pyysi UNIQAlta vahvistusta siitä, että oikeusturva kattaisi hänen valitsemiensa asianajajien menneet ja tulevat toimenpiteet.

16 UNIQA hylkäsi tämän vaatimuksen vuoden 1995 ARB:n 6.7.3 §:n nojalla.

17 Eschig nosti Landesgericht Salzburgissa kanteen, jolla vaadittiin tuomioistuinta toteamaan ensinnäkin, että UNIQA on velvollinen ottamaan vastattavakseen hänen asianajajakulunsa menneissä ja tulevissa menettelyissä, ja toiseksi, että vuoden 1995 ARB:n 6.7.3 § on tehoton eikä siten oikeusturvavakuutuksen osa.

18 Kyseinen tuomioistuin hylkäsi kanteen ja totesi, että vuoden 1995 ARB:n 6.7.3 §:llä ei rikota VersVG:n 158 k §:ää, jota tulkitaan direktiivin 87/344 4 artiklan 1 kohdan valossa, vaan päinvastoin se täydentää kyseistä pykälää ja tarjoaa ratkaisun joukkovahinkotilanteisiin.

19 Eschig teki tästä ratkaisusta valituksen, jonka Oberlandesgericht Linz hylkäsi. Muutoksenhakutuomioistuin totesi muun muassa, että vuoden 1995 ARB:n 6.7.3 §:ssä tehty rajoitus oli direktiivin 87/344 mukainen.

20 Oberster Gerichtshof, jonka käsiteltäväksi viimeksi mainittu ratkaisu saatettiin Revision-valituksella, on epävarma direktiivin 87/344 4 artiklan tulkinnasta.

21 Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin toteaa yhtäältä, että tämän direktiivin 4 artiklan sanamuodon mukainen tulkinta ja se, että direktiivin 5 artiklassa säädetään ainoastaan yhdestä poikkeuksesta oikeudellista edustajaa koskevaan valinnanvapauden periaatteeseen, puoltavat Eschigin näkemystä.

22 Mainitun tuomioistuimen mukaan 4 artiklaa teleologisesti tulkitsemalla ilmenee toisaalta useita perusteita sille, että vakuutuksenantajalla on oikeus valita oikeudellinen edustaja vakuutettujen henkilöiden nimissä silloin, kun suuri määrä heistä kärsii vahinkoa saman tapahtuman takia.

23 Koska ryhmäkanteen kustannukset ovat kansallisen tuomioistuimen mukaan useiden yksittäisten kanteiden kustannuksia huomattavasti alhaisemmat, on olemassa vaara, että vakuutusyhtiöt suostuvat vastaamaan joukkovahingoista vain sillä edellytyksellä, että ne voivat itse nimittää oikeudellisen edustajan kaikille vakuutetuille henkilöille.

24 Vuoden 1995 ARB:n 6.7.3 § täydentää kansallisen tuomioistuimen mukaan lisäksi direktiivissä 87/344 säädettyä oikeudellista edustajaa koskevaa valinnanvapauden periaatetta.

25 Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin on epävarma myös asianmukaisista edellytyksistä joukkovahingon käsitteen määrittämiseksi. Tuomioistuimen mukaan ehto, jolla annetaan vakuutuksenantajalle oikeus oikeudellisen edustajan valitsemiseen, kun ”useita vakuutettuja henkilöitä” on kohdannut vahinko, vaikuttaa olevan ristiriidassa direktiivin 87/344 tavoitteiden ja vaatimusten kanssa.

26 Oberster Gerichtshof on näin ollen päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko – – direktiivin 87/344/ETY 4 artiklan 1 kohtaa tulkittava niin, että erään oikeusturvavakuutuksen antajan käyttämiin yleisiin sopimusehtoihin kuuluva ehto, jonka mukaan sellaisissa vakuutustapauksissa, joissa suurelle määrälle vakuutettuja henkilöitä on aiheutunut vahinkoa saman tapahtuman (kuten sijoituspalveluyrityksen maksukyvyttömyyden) seurauksena, vakuutuksenantajalla on oikeus valita oikeudellinen edustaja ja joka näin rajoittaa yksittäisen vakuutetun henkilön oikeutta valita vapaasti asianajajansa (niin sanottu ’joukkovahinkoehto’), on sen kanssa ristiriidassa?

2) Jos vastaus ensimmäiseen kysymykseen on kieltävä: Millä edellytyksillä katsotaan, että kyse on sellaisesta ’joukkovahingosta’, jonka seurauksena oikeus valita oikeudellinen edustaja voi mainitun direktiivin mukaisesti (tai sen täydentämiseksi) siirtyä vakuutetulta henkilöltä vakuutuksenantajalle?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ensimmäinen kysymys

27 Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin tiedustelee ensimmäisellä kysymyksellään lähinnä sitä, onko direktiivin 87/344 4 artiklan 1 kohdan a alakohtaa tulkittava siten, että oikeusturvavakuutuksen antaja voi silloin, kun suuri määrä vakuutetuista henkilöistä kärsii vahinkoa saman tapahtuman takia, pidättää itselleen oikeuden kaikkien näiden vakuutettujen henkilöiden oikeudellisen edustajan valitsemiseen.

Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt huomautukset

28 Eschig sekä Itävallan ja Tšekin hallitukset katsovat, että tämän direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohtaa on tulkittava niin, että se on esteenä kansallisen säännöstön tulkinnalle, jonka mukaan vakuutuksenantaja voi pidättää itselleen oikeuden oikeudellisen edustajan valitsemiseen, kun useat vakuutetut henkilöt kärsivät vahinkoa saman tapahtuman takia.

29 Mainitun direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohtaa sovelletaan yleisesti, ja siinä säädetään erityisestä takeesta oikeusturvavakuutuksella vakuutettujen henkilöiden hyväksi, eturistiriitojen välttämisestä tai poistamisesta riippumatta. Näin ollen pääasiassa kyseessä olevan kaltaista teleologista tai vakuutuksenantajien taloudellisiin intresseihin perustuvaa rajoitusta ei voida hyväksyä.

30 UNIQAn ja Euroopan yhteisöjen komission kanta on päinvastainen.

31 Ne katsovat lähtökohtaisesti, että direktiivin 87/344 4 artiklan 1 kohdan a alakohdassa ei anneta oikeusturvavakuutuksella vakuutetulle henkilölle itsenäistä oikeutta oikeudellisen edustajan vapaaseen valitsemiseen. Näin ollen tätä oikeutta voidaan rajoittaa muun muassa silloin, kun suuri määrä vakuutetuista henkilöistä kärsii vahinkoa saman tapahtuman takia. Ne perustavat väitteensä direktiivin 87/344 tavoitteeseen ja asiayhteyteen sekä 4 artiklan 1 kohdan a alakohtaan, 3 artiklan 2 kohtaan sekä 5 artiklaan, joita tulkitaan yhdessä direktiivin johdanto-osan perustelukappaleiden valossa.

32 UNIQA ja komissio väittävät täten, että direktiivin 87/344 olennaisena tarkoituksena on välttää eturistiriitoja oikeusturvavakuutuksella vakuutettujen henkilöiden ja vakuutuksenantajien välillä tai poistaa ne ja että direktiivillä annetaan tässä tarkoituksessa jäsenvaltioille mahdollisuus valita kolmesta vaihtoehdosta. Jäsenvaltiot voivat valita direktiivin 87/344 johdanto-osan kahdeksannessa perustelukappaleessa

mainitun pakollisen erikoistumisen, järjestää sopimukset direktiivin 87/344 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti tai ottaa käyttöön yhden tämän direktiivin 3 artiklan 2 kohdassa säädetyistä ratkaisuista.

33 Direktiivin 87/344 4 artiklan 1 kohdan a alakohdassa säädettyä oikeudellista edustajaa koskevaa valinnanvapauden periaatetta sovelletaan niiden mukaan ainoastaan tämän direktiivin 3 artiklan 2 kohdan c alakohdassa säädetyssä tilanteessa.

34 Jos mainitun direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohtaa sovellettaisiin kaikkiin direktiivin 3 artiklan 2 kohdassa säädettyihin ratkaisuihin, komission näkemyksen mukaan kaksi ensimmäistä ratkaisua olisivat vailla merkitystä ja ne rajoittuisivat pelkiksi täydentäviksi säännöksiksi, sillä tämän direktiivin 3 artiklan 2 kohdan c alakohdassa mainittu ratkaisu toteutuisi aina.

35 UNIQA perustaa väitteensä myös direktiivin 87/344 johdanto-osan 11. perustelukappaleen sanamuotoon, jossa tunnustetaan oikeudellisen edustajan vapaa valintaoikeus aina eturistiriitojen syntyessä. Näin ollen on todettava, että oikeudellisen edustajan vapaata valintaoikeutta ei ole, ellei eturistiriitaa ole olemassa.

36 UNIQA esittää lisäksi, että vuonna 1987, jona direktiivi 87/344 annettiin, ajateltiin ainoastaan yksittäisiä vahinkoja ja niiden takia vahinkoa kärsivien suojaamista, joten tämä direktiivi ei kata joukkovahinkoja.

37 Direktiivin 87/344 5 artiklassa säädetty poikkeusmahdollisuus todistaa lisäksi sen, että oikeudellista edustajaa koskevasta valinnanvapaudesta tehtävät poikkeukset ovat mahdollisia ja laillisia. UNIQAn näkemyksen mukaan mainittu artikla ei ole ehdoton poikkeus vaan pelkkä esimerkki. Se katsoo siten, että koska joukkovahinkoja ei ole

otettu huomioon, on oikeusturvavakuutuksella vakuutettujen henkilöiden etujen nimissä välttämätöntä asettaa etusijalle tämän direktiivin 5 artiklan analoginen tulkinta.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

38 Aluksi on syytä todeta, että yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yhteisön oikeuden säännöksen tai määräyksen tulkitsemisessa on otettava huomioon paitsi sen sanamuoto myös asiayhteys ja sillä lainsäädännöllä tavoitellut päämäärät, jonka osa säännös tai määräys on (ks. asia 292/82, Merck, tuomio 17.11.1983, Kok., s. 3781, 12 kohta; asia 337/82, St. Nikolaus Brennerei und Likörfabrik, tuomio 21.2.1984, Kok., s. 1051, 10 kohta; asia C-223/98, Adidas, tuomio 14.10.1999, Kok., s. I-7081, 23 kohta; asia C-191/99 Kvaerner, tuomio 14.6.2001, Kok., s. I-4447, 30 kohta ja asia C-17/03, VEMW ym., tuomio 7.6.2005, Kok., s. I-4983, 41 kohta).

39 Tältä osin on todettava, että direktiivin 87/344 johdanto-osasta käy ilmi, että direktiivin tarkoituksena on yhtäältä helpottaa vakuutusyhtiöiden sijoittautumisvapautta poistamalla esteet, jotka johtuvat kansallisesta säännöstöstä, jolla kielletään oikeusturvavakuutuksen yhdistäminen muihin vakuutusluokkiin, ja toisaalta suojella vakuutettujen henkilöiden etuja muun muassa estämällä mahdollisuuksien mukaan mahdolliset eturistiriidat ja mahdollistamalla vakuutuksenantajien ja vakuutettujen henkilöiden välisten erimielisyyksien ratkaiseminen.

40 Mainitulla direktiivillä otettiin tässä tarkoituksessa käyttöön yhtäältä organisatorisia ja sopimusperusteisia toimenpiteitä ja toisaalta tietty määrä erityisiä takeita vakuutettujen henkilöiden hyväksi.

41 Organisatoristen ja sopimusperusteisten toimenpiteiden osalta direktiivin 87/344 3 artiklan 2 kohdassa annetaan vakuutuksenantajille mahdollisuus käsitellä korvausvaatimukset samassa yrityksessä erillisen henkilökunnan toimesta tai siirtää korvaus-

vaatimusten hoito oikeudellisesti erilliselle yritykselle. Lisäksi tämän direktiivin 3 artiklan 2 kohdan c alakohdassa mahdollistetaan eturistiriitojen estäminen antamalla vakuutetulle henkilölle vapaus valita oikeudellinen edustaja, kun vakuutuksella katettu vahinko ilmenee.

42 Direktiivin 87/344 3 artiklan 3 kohdan mukaisesti kaikkien näiden ratkaisujen katsotaan takaavan oikeusturvavakuutuksella vakuutettujen henkilöiden edut samanarvoisesti. Jäsenvaltioiden tehtävänä on varmistaa, että sen alueelle sijoittautuneet vakuutusyhtiöt ottavat vähintään yhden näistä vaihtoehtoisista ratkaisuista käyttöönsä. Jäsenvaltiot voivat kuitenkin määrätä yhdestä näistä vaihtoehdoista tai antaa yritysten vapaasti valita useista vaihtoehtoisista ratkaisuista.

43 Direktiivin 87/344 3 artiklan 1 kohdassa säädetään lisäksi, että oikeusturvavakuutuksen on sisällyttävä eri sopimukseen kuin muut vakuutusluokat tai sitä on käsiteltävä yksittäisen vakuutuskirjan erillisessä osassa, jossa määritellään vakuutuksen laatu. Jäsenvaltiot voivat vaatia vakuutuksenantajia mainitsemaan myös oikeusturvavakuutuksen vakuutusmaksun määrän.

44 Erityisten takeiden osalta direktiivissä annetaan vakuutetuille henkilöille oikeus valita vapaasti oikeudellinen edustaja direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitetuissa menettelyissä tai tämän artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaisesti eturistiriitojen syntyessä.

45 Kuten direktiivin 87/344 4, 6 ja 7 artiklasta kokonaisuutena käy ilmi, näissä artikloissa vakuutetuille henkilöille annetuilla oikeuksilla on tarkoitus suojata vakuutetun henkilön etuja kattavasti, eivätkä ne koske pelkästään tilanteita, joissa syntyy eturistiriitoja.

46 On myös todettava, että direktiivin 87/344 3–5 artiklan sanamuodosta sekä tämän direktiivin asiayhteydestä seuraa, että oikeus oikeudellisen edustajan vapaaseen valitsemiseen tunnustetaan jokaiselle vakuutetulle henkilölle yleisesti ja itsenäisesti näissä artikloissa asetetuissa rajoissa.

47 Täten on ensiksi todettava, että direktiivin 87/344 4 artiklan 1 kohdassa tunnustetaan vakuutetulle henkilölle oikeus oikeudellisen edustajan valitsemiseen, mutta siinä rajoitetaan tämä oikeus oikeudenkäynti- tai hallintomenettelyihin, ellei kyse ole eturistiriitatilanteista. Pronominin ”kaikki” käyttö sekä verbin ”hyväksyä” modus osoittavat tämän säännön yleisen sovellettavuuden ja sitovuuden.

48 Toiseksi on korostettava, että tässä säännöksessä vahvistetaan vapauden vähimmäistaso, joka vakuutetulle henkilölle on myönnettävä riippumatta siitä, mitä tämän direktiivin 3 artiklan 2 kohdassa säädetyistä vaihtoehdoista vakuutusyhtiö noudattaa.

49 Tältä osin on todettava, että direktiivin 87/344 3 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdassa säädettyjen toimenpiteiden soveltamisala pysyy ennallaan myös silloin, kun tämän direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohdasta on johdettavissa oikeusturvavakuutuksella vakuutetun henkilön itsenäinen oikeus oikeudellisen edustajan vapaaseen valitsemiseen.

50 Direktiivin 87/344 3 artiklan 2 kohdan c alakohdassa säädetyllä ratkaisulla annetaan kattavammat oikeudet vakuutetuille henkilöille kuin tämän direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohdassa. Viimeksi mainitussa säännöksessä säädetään täten oikeudellista edustajaa koskevasta vapaasta valintaoikeudesta vain silloin, kun aloitetaan oikeudenkäynti- tai hallintomenettely. Mainitun direktiivin 3 artiklan 2 kohdan c alakohdassa säädetyn ratkaisun mukaan vakuutetulla henkilöllä on sen sijaan oikeus antaa etujensa puolustaminen oikeudelliselle edustajalle siitä hetkestä lähtien, kun hänellä on oikeus esittää vakuutussopimuksen mukainen vaatimus vakuutuksenantajalleen, eli siten myös ennen oikeudenkäynti- tai hallintomenettelyä.

51 UNIQAn ja komission ehdottamasta tulkinnasta seuraisi lisäksi se, että direktiivin 87/344 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan soveltamisala supistuisi olemattomaksi. Nimittäin silloin, kun sovellettaisiin tämän direktiivin 3 artiklan 2 kohdan c alakohdassa säädettyä vaihtoehtoa, oikeus oikeudellisen edustajan vapaaseen valitsemiseen olisi olemassa jo ennen mitään oikeudenkäynti- tai hallintomenettelyä. Jos mainitun direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohtaa sovellettaisiin ainoastaan silloin, kun tämä ensimmäinen vaihtoehto tosiasiallisesti hyväksyttäisiin, direktiivin 87/344 4 artiklan 1 kohdan a alakohdalta poistettaisiin kaikki normatiivinen sisältö.

52 Direktiivin 87/344 johdanto-osan 11. perustelukappaleessa vahvistetaan lisäksi, että oikeus oikeudellisen edustajan vapaaseen valitsemiseen oikeudenkäynti- tai hallintomenettelyssä ei ole sidoksissa siihen, että on syntynyt eturistiriita.

53 Tosin direktiivin 87/344 johdanto-osan mainitun perustelukappaleen saksankielisessä toisinnossa olevaa ilmaisua ”und zwar immer” voitaisiin tältä osin tulkita siten, että sillä yhdistetään oikeus oikeudellisen edustajan vapaaseen valitsemiseen eturistiriidan syntymiseen. Tällaiseen tulkintaan ei kuitenkaan voida vedota tämän direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan suppean tulkinnan tueksi.

54 Ensimmäiseksi vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yhteisön direktiivien yhdenmukaisen tulkinnan välttämättömyys estää sen, että epävarmassa tilanteessa tietyn säännöksen sanamuotoa tarkasteltaisiin erikseen, ja edellyttää päinvastoin, että sitä tulkitaan ja sovelletaan muilla virallisilla kielillä laadittujen versioiden valossa (asia C-296/95, EMU Tabac ym., tuomio 2.4.1998, Kok., s. I-1605, 36 kohta; asia C-321/96, Mecklenburg, tuomio 17.6.1998, Kok., s. I-3809, 29 kohta ja asia C-498/03, Kingscrest Associates ja Montecello, tuomio 26.5.2005, Kok., s. I-4427, 26 kohta).

55 Kuten julkisasiamies korostaa ratkaisuehdotuksensa 71 kohdassa, näiden eri kieliversioiden vertailusta seuraa kuitenkin, että oikeus oikeudellisen edustajan vapaaseen valitsemiseen missä tahansa oikeudenkäynti- tai hallintomenettelyssä tunnustetaan eturistiriidan syntymisestä riippumatta.

56 Kuten komissio on todennut, direktiivin 87/344 4 artiklan 1 kohdan a alakohta menettäisi toiseksi merkityksensä, jos ilmaisua ”und zwar immer” tulkittaisiin UNIQAn ehdottamalla tavalla, koska sen normatiivinen sisältö on jo sisällytetty direktiivin 4 artiklan 1 kohdan b alakohtaan.

57 Kuten julkisasiamies on korostanut ratkaisuehdotuksensa 73 kohdassa, komission alkuperäisestä direktiiviehdotuksesta tai muistakaan lainsäädäntömenettelyn asiakirjoista ei kolmanneksi ilmene mitään, mikä puoltaisi sitä, että yhteisön lainsäätäjä tarkoitti luoda direktiivin 87/344 4 artiklan 1 kohdan a alakohdalla vain yhden lisävälineen eturistiriitojen poistamiseksi eikä erillistä oikeudellisen edustajan valintaoikeutta.

58 Tämän direktiivin syntyhistoriasta voidaan päinvastoin tehdä se päätelmä, että alkuperäinen tarkoitus taata kaikissa oikeusturvavakuutusta koskevissa sopimuksissa oikeudellisen edustajan vapaa valintaoikeus, joka ei edellytä eturistiriidan olemassaoloa, säilytettiin, vaikka se rajoitettiin koskemaan vain oikeudenkäynti- ja hallintomenettelyjä.

59 Neljänneksi on todettava, että direktiivin 87/344 5 artiklassa tosin annetaan jäsenvaltioille oikeus vapauttaa tietyt tapaukset, jotka johtuvat maantieajoneuvojen käytöstä, tämän direktiivin 4 artiklan 1 kohdan soveltamisesta. Tätä poikkeusta oikeudellisen edustajan vapaaseen valintaoikeuteen on kuitenkin tulkittava suppeasti, eikä se täten voi olla perustana analogiselle päätelmälle.

60 Lisäksi on kiistatonta, että yhteisön lainsäätäjä ei ole säätänyt poikkeusta, joka koskee tilanteita, joissa suuri määrä vakuutettuja henkilöitä kärsii vahinkoa saman tapahtuman vuoksi.

61 UNIQA ja komissio väittävät tältä osin, että direktiivin 87/344 antamisen ajankohtana joukkovahinkoja ei vielä tunnettu. Tämän direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaista oikeudellisen edustajan vapaata valintaoikeutta ei näin ollen voida niiden mukaan soveltaa joukkovahinkotapauksiin.

62 Tällaista väitettä ei voida hyväksyä.

63 Yhtäältä tapahtumat, jotka vaikuttavat samalla tavoin suureen määrään ihmisiä, eivät nimittäin ole uusi ilmiö. Kuten Eschig totesi, ennen direktiivin 87/344 antamista tunnettiin useita tällaisia tapauksia.

64 Vaikka katsottaisiin, että uudet olosuhteet johtaisivat jäsenvaltioiden tasolla sellaisten kanteiden lisääntymiseen, joiden tarkoituksena on suojella kollektiivisesti henkilöryhmään kuuluvien etuja, tällaiset olosuhteet eivät toisaalta voi yhteisön oikeuden nykytilassa rajoittaa oikeusturvavakuutuksella vakuutettujen henkilöiden vapautta joko osallistua tai olla osallistumatta tällaiseen kanteeseen ja tarvittaessa valita oikeudellinen edustaja.

65 Viimeiseksi on selvennettävä, että direktiivin 87/344 tarkoituksena ei ole jäsenvaltioiden oikeusturvavakuutusta koskevien sopimusten täydellinen yhdenmukaistaminen ja että jäsenvaltiot ovat yhteisön oikeuden nykytilassa vapaita määrittämään näihin sopimuksiin sovellettavat säännöt.

66 Jäsenvaltioiden on kuitenkin käytettävä toimivaltaansa yhteisön oikeutta ja erityisesti direktiivin 87/344 4 artiklaa noudattaen.

67 Lisäksi on todettava, että kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on tulkita VersVG:n säännöksiä mahdollisimman pitkälle direktiivin 87/344 sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti sekä ottaa huomioon edellä esitetty direktiivin 4 artiklan 1 kohdan tulkinta tällä direktiivillä tavoitellun tuloksen saavuttamiseksi ja täten EY 249 artiklan kolmannen kohdan noudattamiseksi (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-397/01–C-403/01, Pfeiffer ym., tuomio 5.10.2004, Kok., s. I-8835, 113 kohta).

68 Ensimmäiseen kysymyksen on näin ollen vastattava, että direktiivin 87/344 4 artiklan 1 kohdan a alakohtaa on tulkittava siten, että oikeusturvavakuutuksen antaja ei voi silloin, kun suuri määrä vakuutetuista henkilöistä kärsii vahinkoa saman tapahtuman vuoksi, pidättää itselleen oikeutta kaikkien näiden vakuutettujen henkilöiden oikeudellisen edustajan valitsemiseen.

Toinen kysymys

69 Kun otetaan huomioon ensimmäiseen kysymykseen annettu vastaus, toiseen kysymykseen ei ole tarpeen vastata.

Oikeudenkäyntikulut

70 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä yhteisöjen tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla yhteisöjen tuomioistuin (toinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Oikeusturvavakuutusta koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta 22.6.1987 annetun neuvoston direktiivin 87/344/ETY 4 artiklan 1 kohdan a alakohtaa on tulkittava siten, että oikeusturvavakuutuksen antaja ei voi silloin, kun suuri määrä vakuutetuista henkilöistä kärsii vahinkoa saman tapahtuman vuoksi, pidättää itselleen oikeutta kaikkien näiden vakuutettujen henkilöiden oikeudellisen edustajan valitsemiseen.

Allekirjoitukset